EMIL BOTTA – VIZIUNE CREPUSCULARĂ

Drd. Diana CANTACUZ-STREZA
Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureş

Abstract

A forerunner of Cezar ivanesc, Marin Sorescu, Ileana Malancioiu and Nichita Stanescu, Emil Botta is one of the Romanian poets whose works are of romantic origin, but his romanticism is often coloured with the dense paste of expressionism and existentialism. Thus, the landmarks of his poetry are the magic of masks, the tribulations of dreaming, irony, traditional manners, the hallucinatory spasms of the real, etc.

Născut în Adjud-Putna (tatăl descendent dintr-o veche familie ardelenească), Emil Botta (frate cu Dan Botta) îşi petrece copilăria învăluită de neliniştile şi lipsurile primului război mondial, acest fapt explicând coordonatele creației sale artistice (poezie, proză) şi publicistice. Înainte de a opta pentru vers şi actorie, Emil Botta s-a scăldat în apele dense ale eseului (dovada este constituită de textele sale publicistice şi de eseuri) şi ale prozei (volumul *Trântorul*, 1938 - „text polifonic”[1]). Publicistica, eseurile şi proza sa delimitează granițele între care îşi va înscrie lirica: magia măştii, tribulațiile visului, mărcile ironiei, maniera folclorică, spasmele realului halucinant, ermetismul versurilor. Poezia, dincolo de accentele romantice şi existențialiste, valorifică trăsături ale expresionismului: irealism/ realism tragic născut din teroarea morții, „viziunile crepusculare”[2], poetica antidescriptivă şi antimimetică, conştiința tragică a propriei finitudini, hiperbolizare a lumii lăuntrice.

Traseul parcurs de lirica lui Emil Botta îşi are punctul de plecare în anul 1929, când, în *Bilete de papagal*, debutează cu poeziile *Strofă ultimă*, *Accident* şi *Interior trist*; debutul editorial este semnat cu volumul *Întunecatul April* (1937), urmat de *Pe-o gură de rai* (1943). Apoi, tăcerea se aşterne asupra liricii datorită implicării scriitorului în tehnicile artei dramatice. Poezie va mai scrie peste aproape trei decenii: ciclul *Vineri* (1971) şi volumul *Un dor fără saţiu* (1976). Verbul poetic al lui Emil Botta a fost apreciat de contemporanii săi, care au remarcat noutatea formulei lirice. Mihail Sebastian vorbeşte primul despre Emil Botta ca despre „apariția cea mai interesantă” „în promoția lirică a ultimilor ani”[3], pentru ca, mai târziu, după ce apar cele două ediții ale scrierilor lui Emil Botta (prima la Editura Eminescu, îngrijită de Aurelia Batali, a doua la Editura Minerva, îngrijită de Ioana Diaconescu), Mircea

[1] Mioc, Simion, *Structuri literare*, Editura Facla, Timişoara, 1981, p. 110.
[2] Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978, p. 88.
[3] Sebastian, Mihail, *Emil Botta: „Întunecatul April”*, în *Reporter*, 11 iulie 1937, an V, nr. 21, p. 2.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Iorgulescu să-i confirme singularitatea într-un anumit context istoric şi literar românesc: „moment Emil Botta”[4]. Originalitatea sa este remarcată, printre alţii, de Vladimir Streinu[5] şi Ov. S. Crohmălniceanu[6]. Ştefan Aug. Doinaş afirmă chiar că „după Arghezi şi Ion Barbu, Emil Botta este cel mai mare făuritor de limbă poetică românească modernă”[7]. Trăsătura definitorie a acestei lirici este „plurimorfismul”[8] determinat de hamletismul (una din caracteristicile liricii lui Emil Botta numite de critica literară: G. Călinescu, P. Constantinescu, P. comarnescu, Ov. S. Crohmălniceanu) de substanţă („natură scindată: contemplatorul şi răzbunătorul, dedublare cu scop dezvăluitor-punitiv”[9]) şi de atitudine („un Hamlet ascultând glasul himerei şi fiind singurul văzător al acesteia”[10]). Conştiinţa rolului jucat de om de-a lungul existenţei sale sociale şi artistice o avea Emil Botta: „Izolaţi în determinisme, prizonierii fatalităţilor de toate nuanţele, ei [oamenii] se consideră liberi şi în fond nu sunt decât umbra odioasă a modelului, actorii trişti ai unei drame vechi sau, cum ar spune, din piscurile orgolioase ale demenţei sale profesorul Nietzsche, maimuţele idealului. Veleităţi, retorică, libertate şi când ai ajuns singur (balul şi dansatorii lui dormeau), te descoperi în captivitatea cea mai cruntă. [...] epilogul modern al comediei humane, iată spectacolul pe care îl prezint. Dacă nu ar exista corespondenţa stupidă între activitatea lăuntrică şi gest, raportul între gând şi imagine, reprezentarea exterioară, s-ar putea cred vorbi despre libertate. Atunci omul ar fi o colecţie de stări civile şi în el ar locui eroii cei mai diferiţi, entităţi interioare, suplimente metafizice ale vegetalului, şira ce organizează socialul.”[11].

Începuturile – mitologie apocaliptică

După apariţia primului volum de versuri (*Întunecatul April* -1937 – a primit Premiul Fundaţiilor Regale în 1938), Vladimir Streinu îl încadrează pe Emil Botta în categoria „semne[lor] noi de lirism”[12] sau a „forme[lor] inedite de lirism”[13] (Ov. S. Crohmălniceanu). Emil Botta (influenţat de Shakespeare, Rimbaud, Poe, Coleridge, G. De Nerval, Munch), alături de Horia Stamatu, Simion Stolnicu, Virgil Gheorghiu, Maria Banuş, Mihai Beniuc, mai târziu Dimitrie Stelaru, apoi Geo Dumitrescu, Constant Tongaru, Ion Caraion, Ben.

[4] Iorgulescu, Mircea, *Moment Emil Botta*, în *România literară*, nr. 15, 12 apr. 1984, p. 9.
[5] Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, vol. I, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968, p. 108.
[6] Ov. S. Crohmălniceanu, *Mierla, muza poetului Emil Botta*, în *România literară*, 14 febr. 1980, p. 4.
[7] Doinaş, Ştefan Aug., *Orfeu şi tentaţia realului*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, p. 206.
[8] Mihăilescu, Dan C., *Întrebările poeziei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988, p. 206.
[9] Ibidem, p. 203.
[10] Ibidem, p. 203.
[11] Botta, Emil, *Micul realism*, în *România literară*, nr. 55, 4 martie 1933, p. 2.
[12] Streinu, Vladimir, *Semne noi de lirism*, în *Revista Fundaţiilor Regale*, an IV, 1 sept. 1937, nr. 9, pp. 668-676.
[13] Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, Editura Minerva, Bucureşti, 1974, p. 547.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Corlaciu, se încadrează în noua generație a liricii româneşti născute într-un moment de criză datorată epuizării „experiențelor lirice post-eminesciene (G. Bacovia, T. Arghezi, L. Blaga, I. Barbu, mişcările de avangardă)”[14], în sensul că profilul lor literar era conturat. Originalitatea acestor poeți este determinată de viziunea existențialistă asupra vieții, trăsăturile liricii lor fiind: poetizarea experiențelor subiective, evidențierea adevărurilor personale, revolta împotriva clişeului. Foarte curând, însă, acest proces de a revoluționa arta a cunoscut un alt drum datorită refuzului individualismului şi instituirii unui „cod impersonal”[15]. În acest sens, volumul *Întunecatul April* al lui Emil Botta este definitoriu căci propune, în acord cu lirica obiectivă, „un iute joc de măşti alternând între grimasă tragică şi tiflă ironică, joc susținut de frenezie imaginativă”[16]; „Emil Botta nu este un poet de mari teme lirice. S-ar putea spune că sarcasmul şi până la un punct intelectualismul îi taie suflul respirației. Dar ce gust nou pentru literatura noastră are umorul sarcastic şi rafinamentul intelectual când reuşesc de atâtea ori să se combine în poezia sa, după o armonie proprie, cu accentele unei discrete şi simple elegii.”[17]. Autorul se ascunde sub „derizoriu”[18]. Masca (Emil Botta „fuge de el însuşi şi îşi confecționează o altă imagine”[19]) trădează o anume atitudine ghicită de Eugen Ionescu ca fiind ireală; „falsa neglijență în aruncarea în drum a imaginilor”[20] vădeşte o artă capabilă a se elibera de zgura cotidianului. „Înclinarea spre badinerie, ba chiar spre farsă”[21], „gustul pentru macabru şi teatralitate”[22] constituie „reversul unei poezii «damnate», care are de altfel conştiința blestemelor sale”[23], a unei poezii similare unui „monolog al soltarului creând iluzia comunicării cu un public în fața căruia se preface a-şi descoperi resorturile spirituale profunde”[24]. Tocmai de aceea, „imaginile aparțin nu limbajului, ci viziunii”[25] unei conştiințe dionisiace (Emil Botta „este cel mai dionisiac poet apărut la noi [...]. Producțiile artistice ale lui Emil Botta [...] sunt zguduite de un vânt neliniştit şi nordic. Spiritul dionisiac spumegă până la hotarele conştiinței”[26]).

[14] Iorgulescu, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974, p. 15.
[15] Ibidem, p. 16.
[16] Ibidem, p. 18.
[17] Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, vol. II, ed. cit., p. 152.
[18] Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru..., Bucureşti, 1941, pp. 819-820.
[19] Cândroveanu, Hristu, *Poeți şi poezie*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980, p. 34.
[20] Ionescu, Eugen, *Trei poeți*, în *Vremea*, nr. 508, 10 oct. 1937, p. 8.
[21] Sebastian, M., art. cit., p. 2.
[22] Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. II, Editura David-Litera, Bucureşti-Chişinău, 1998, p. 98.
[23] Sebastian, M.,art. cit., p. 2.
[24] Pop, Ion, *Transcrieri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 211.
[25] Ionescu, Eugen, art. cit., p. 8.
[26] Papu, Edgar, *Emil Botta „Întunecatul April”*, în *Gând românesc*, an VI, nr. 1-2, ian.-febr., 1938, pp. 88-89.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Expresionismul nu e cultivat programatic, deşi „o parte din opera lui Emil Botta”[27] nu e străină de acest curent cultural. Cele câteva trăsături (viziunea, spiritul dionisiac, elementul apocaliptic) apar, parcă, incidental şi contribuie la crearea imaginii de ansamblu a lumii. Asemeni lui Van Gogh, ochiul lui Emil Botta transfigurează realitatea în artă urmând legile sufletului său, căutând să surprindă pulsul elementelor ascuns de imagine; ochiul său e unul desintetizator, fără a anula omogenitatea materiei contaminată de cariul ce atentează la esența universului încorporat în toate nivelurile existențiale (mineral, vegetal, animal, uman, divin). Apocalipsa, năruirea lumii, nu e prezentată ca repaos final, ci ca dezordine, ca diluare a specificului unui nivel existențial în substanța dispersată a altui regn. Este, parcă, o revenire la haosul primordial, racordat la puterea germinativă a energiei născătoare de lumi (*Alegorie*). Este, pe de altă parte, o alunecare lentă în mrejele somnului, în abisul neființei, un elogiu adus lui Omega (*Docta ignorantia*) – „moartea este privită fără fiorul spasmelor metafizice, cu sentimentul împlinirii unei ordini cosmogonice fundamentale”[28]; este ceea ce Cristian Moraru numeşte „ceremonia textului”[29]. Tragismul sfârşitului este conştientizat atunci când eul se ipostaziază în cel ce trebuie să facă ultimul pas; nu întâmplător, Vladimir Streinu afirmă despre Emil Botta că este „un poet cu deosebire al morții, lirismul tanatologic fiindu-i o altă trăsătură a identității sale”[30].

Nivelurile existențiale (mineral, vegetal, animal, uman, divin) cunosc imersiunea în substanța dizolvantă a *năruirii* (*Când îmi spui: Agonie, Sfârşit/ s-au năruit şi muntele şi marea şi Stânca Primejdiei şi călăuzele. – Spre Stânca Primejdiei*), a desacralizării prin somnul Ființei (*Munților, nu mai bateți mătănii/ la altarul cerului, posomorât, de toamnă,/ Dumnezeu e obosit, nu vă dă ascultare/ cuvântul vostru colindă prin veşnicie ca un fum la întâmplare. – Mila pământului*) sau prin povara raportării la absolut (*Arborii torturați de friguri/ delirau sub cerga stelelor – Vedeniile pădurarului*). Pădurea, spațiul predilect al liricii lui Emil Botta, generează insului viziuni delirante; ochiul, deschis în interior, prin puterea visului, vede *arbori stufoşi [...]/ țipând*, *urşii* jucându-se cu spiritul palpabil al vegetalului. Veghea îngerilor asupra chtonicului este anulată de *greva fatidică, de şapte ore*, de dorința lor de a *revendica Pământul albastru*. Animalele cunosc şi ele degradarea: *Leii, paraleii, militarii/ aveau mâinile roase de carii. – Şi fauna*.

Cordonul ombilical dintre celest şi terestru este când retazat, când aflat în faza de construcție şi din această ipostază incertă se naşte oscilația eului între Dionysos (*«Eu sunt Dionysos» - Proverb*) şi Faust (*Tristul, sofistul, al meu alter-ego/ [...]/ era un Faust cu ochi*

[27] Doinaş, Ştefan Aug., *Poezie şi modă poetică*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 86.
[28] Ivaşcu, George, *Confruntări literare*, vol. III, Editura Eminescu, bucureşti, 1988, pp. 78-79.
[29] Moraru, Cristian, *Ceremonia textului*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985, p. 72.
[30] Streinu, Vladimir, art. cit., pp. 668-676.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

de uliu. – Din senin); altădată, eul se vrea metamorfozat în regele universului, recunoscut de natură (copaci, lupi, corb, vânt). Când realitatea îi contrazice dorința, masca salvează situația, ascunzând adevăratul suflet al eului liric: *Dă-mi pălăria, bastonul, masca. – Domnul Amărăciune*. Pendulând între mască şi obraz, „alternând tragicul cu comicul, melancolia cu grimasa”[31], poetul e „când un Dionysos exaltat şi nebun, frenetic, luat drept impostor, când un Faust cercetător cu ochi de uliu al fericirii, dublat de un Goliat al disperării, un sprințar Ulysse şi un măscărici al Parcelor, un arlechin galant, dar speriat de moarte”[32], trădând un „intemperament transformist”[33]; în aceste condiții, poezia este „suprasaturată de teatralitate”[34]. Masca („actor în poezie”[35], practicând o „atitudine studiată”[36]) traduce drama unei conştiințe invadate de plăsmuirile descinse din tărâmurile imaginației, ființa ştiindu-se pionul unui univers arbitrar; viața sa *«A fost un taifun»*. (*Mântuire*) din moment ce „o ebrietate cosmică, dătătoare de vegetale vedenii, pulsează în venele poetului”[37]. Jocul acesta actoricesc „ascunde un zbucium real, de tragică paiață care plânge în surdină”[38], care „evită fapta şi oglinzile”[39] unde s-ar putea întâlni, care simte resemnat, precum Sisif, povara damnării (*«Noi oamenii rumegăm cenuşa/ vieților arse de mult – Post ludum*). În esență, volumul „exprimă, în adâncul adâncului conştiinței mele, voința de lumină, lauda ditirambică a luminii”[40].

Stârnind uimire în sens negativ („Abundența s-a transformat în facilitate, fantezia în fantazare, iar un soi de narcisism, de care poemele sunt invadate, ne displace fără reticențe”[41]) sau pozitiv (În „*Pe-o gură de rai*, contopire între om şi cosmos, între individ şi lume se săvârşeşte mai deplin, parcă sub călăuzirea duhului folcloric românesc”[42]), volumul *Pe-o gură de rai* (1943) continuă scenariul liric prezentat în volumul anterior, după cum observă Perpessicius (*Întunecatul April*, cu interferența de umbră şi lumină anulându-se, îmbie şi reține, iar *Pe-o gură de rai*, aşa cum versul baladei sugerează, este chiar emipreul, la porțile căruia străjuieşte *a lumii mireasă*. Iar călătorul celor oduă tărâmuri, celor două plaiuri ale aceluiaşi tărâm, mai corect, este poetul, căruia toate piedicile i se supun şi toate intrările i se

[31] Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, Bucureşti, 1981, p. 444.
[32] Ibidem, p. 444.
[33] Cioculescu, Şerban, *Itinerar critic*, Editura Eminescu, bucureşti, 1973, p. 295.
[34] Grigurcu, Gheorghe, *De la Eminescu la Nicolae Labiş*, Editura Minerva, Bucureşti, 1989, p. 266.
[35] Manolescu, Nicoale, *Un mare poet*, în *România literară*, nr. 48, 1976, p. 9.
[36] Idem, *Metamorfozele poeziei*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968, p. 118.
[37] Grigurcu, Gheorghe, *Poeți români de azi*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979, pp. 148-149.
[38] Constantinescu, Pompiliu, *Emil Botta: „Întunecatul April”*, în *Vremea*, nr. 509, an X, 17 oct. 1937, p. 9.
[39] Botta, Emil, *Un om nou* , în *Facla*, an XII, nr. 779, 3 sept. 1933, p. 2.
[40] Idem, *Micul discurs*, în *Ramuri* (serie nouă), an VI, nr. 60, 15 iunie 1969, p. 1.
[41] Constantinescu, Pompiliu, *Emil Botta: „Pe-o gură de rai”*, în *Vremea*, an XVI, nr. 735, 6 febr. 1944, p. 9. (reluat în Scrieri, I))
[42] Comarnescu, Petru, *Moarte şi transfigurare în poezia d-lui Emil Botta*, în *Timpul*, an VIII, nr. 2395, ian. 1944, p. 2.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

deschid, pentru că duce cu sine vraja cântecului."[43]). Titlul sugerează „înrădăcinarea în fondul ancestral, mioritic, [care] nu exclude [...] neliniştea, himerele, anxietatea modernă"[44], marcând şi poziția eului aflat la confluența celor două lumi.

Eul se află în poziția melcului răsucit tragic în propria cochilie, însetat mereu de elanul libertății dezmărginite (*Şi mi-a dat Domnul neliniştea setei nebune,/ rubedenia vulcanelor crăpate de sete,/ simpatia stâncei, a focarelor bete,/ purtam pe buze munți de cărbune! – Cugete rele*). Când trecerea timpului devine certitudine, suspinul traduce eşecul dramatic al individualității şi suspendarea mişcării vitale (*Se jucau astre sus/ ca în mări delfinii;/ eu, pe coama luminii,/ de mult eram dus. – Călătoria*).

Maturitatea - Conştiință crepusculară

Acelaşi sens descendent, apocaliptic al lumii transcrie şi ciclul *Vineri* (1971). Aici, simbolurile materialității se acumulează în jurul unei carapace a durității, ce închide în ea substanța somnului-moarte. Moartea reduce violența conştiinței efemerității, anulează durerea de a fi trecător, ispăşeşte păcatul de a trăi sub teroarea limitei, dar este, totodată, şi o deschidere spre abisalul protector, matern. Înaintea ultimului drum, eul poetic se spovedeşte, parcă, dezvăluind o ființă slabă, încurcată în firele destinului potrivnic şi chemând marele final; certitudinea înscrierii corecte pe acest traseu postmortem este asigurată de voința supunerii trupului neînsuflețit la ritualul înmormântării, totul fiind supravegheat de un ochi vigilent la detalii (*Trifoiul văzut ca o fiară!*). Hipnotizarea coincide cu pietrificarea, cu anularea verticalității, cu *împresurarea*, cu rătăcirea. Contactul cu teluricul provoacă „infirmități dinamice"[45]. Măştile lirice sunt „bolnave de gravitație"[46], purtând, parcă, pe umeri greutatea plevei pe care o calcă şi comportându-se asemeni pietrei ce se rostogoleşte spre abisul neființei (*ca pietrele în plâns/ ne prăvălim. - Trecut*) sau trăieşte iluzia eternității (*Închipuire, Iubire,/ tu îmi arunci/ piatra scumpă a iluziei. – Legi riguroase*). Dacă mai întotdeauna, eul se descoperă în dublă ipostază (masca şi obrazul), acum, *altul* se dovedeşte a avea altă esență, altă conştiință şi această certitudine anulează credința în singularitatea propriei ființe: *Mormăie în mine, acuma, un altul - Aproape novembre*. Deplasarea eului din poziția sa centrală, marchează decăderea lumii, afectarea esenței ontologice: *Îmi spui ce vezi:/ rădăcini smulse, fuliere sparte, ruptele crengi./ Îmi spui ce auzi:/ o rumoare, furtună,/ un do-re-mi/ care frânge, frânge. - I.O.V.*. În acest sens, mărcile nocturnului trădează predispoziția autorului spre un anumit tip de lirism, acela al observării lucide a spectacolului cosmic

[43] Perpessicius, *Opere*, vol. 10, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, pp. 316-317.
[44] Ciopraga, Const., *Între Ulysse şi Don Quijote*, Editura Junimea, Iaşi, 1978, p. 142.
[45] Cristea, Radu Călin, *Emil Botta – despre frontierele inocenței*, Editura Albatros, Bucureşti, 1984, p. 16.
[46] Ibidem, p. 17.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

antitetic nimicniciei firului de praf. Mărcile nocturnului sunt punctul de sprijin al unei conştiinţei captivate de spectacolul cosmic („abundenţa astrală”[47] este, astfel, certificată) sau înscrise în mrejele somnului; tocmai în acest context, este explicabilă atitudinea eului ce-şi însuşeşte trăsăturile unei fiinţe damnate, a eului uimit de bogăţia spaţiului sideral, a eului înscris într-o călătorie iniţiatică sau cuprins de umbra iluziilor inconsistente. Trezia marchează tragicul unui destin dorit altfel; absurdul unei lumi împovărate de păcatul originar se împleteşte cu crepusculul astrului solar (*Un amurg roşcovan cădea,/ un val de sânge pe duşumea. – Fapt divers*). Ochiul pătrunde dincolo de artificialitatea măştilor şi surprinde realismul unei vieţi mulate pe reliefuri inconsistente (*Eu, cu aerul meu de astrucat,/ voi juca rolul mortului/ adevărat. - Teatrul*). În această *lume devastată* (*Ultima noapte*), mitul este o simplă poveste adresată copiilor: *Franţuzoaico, mierlo,/ spune-mi ceva/ ca să cred Legendarele/ [...]/ «Acum ai crescut, zise mierla,/ [...]/ Cât despre Legendarele,/ despre vatra de aur,/ lasă.» - Amarnic*. Nici visul, spaţiul compensatoriu al romanticilor, nu oferă salvarea (*îngrozitorul meu vis – Un vis*). Deschis înăuntru, *ochiul cutreieră o ţară de foc, foc, numai foc,/ munţi de foc, văi înfocate, înnebunite.* (*Leviathan 1935*); focul este semnul unei lumi trecute prin teroarea apocalipsei, fără a mai avea puterea necesară unei resurecţii din moment ce se vorbeşte despre *îngeri sălbateci* (*Leviathan 1935*), *tirania lunei* (*Despre...*), *vidra cu ochii ei cruzi* (*Al cobuzului cântec*), *naufragii* (*Singurătatea a VII-a*). Când creatorul îşi contemplă opera, privirea sa dă naştere dereglării funcţiilor vitale (*Un pictor sumbru/ a pictat o sumbră pictură./ Şi tot privind/ această lume fenomenală,/ începe orbirea. – Aproape novembre*). Efectul este orbirea, răsucirea conştiinţei asupra ei înseşi (*Aproape novembre*), dar şi rătăcirea în spaţiul enorm al dereglării realităţii (*Apocrifele*). Propria abisalitate îi relevă spaima (*o animalică, o atavică spaimă – Aproape novembre*), sentimentul fiinţelor asaltate de lipsa speranţei în recompensa veşnică. Astfel se naşte rugăciunea (*Oh, sclipitoare/ lacrimă a lunii eterne,/ te rog străluceşte,/ în genunchi te rog, străluceşte, / zidul de spaimă de-mi risipeşte. - Ca prin farmec*- ultimele versuri ale volumului) şi *Amintirea fratelui meu* (*Drum al robilor de pulbere plin,/ Stăpânitorule în cătuşe de aur,/ făurarule de aştri giganţi,/ [...]/ lactee căile tale,/ hieroglifele pe veci ferecate.*), ca meditaţie asupra misterului existenţial.

Continuând ideile exprimate în textele anterioare, volumul *Un dor fără saţiu* (1976) „se situează oarecum într-un punct de echilibru, atenuând excesul decorativist din prima [*Întunecatul April*] şi păstrând notele grave ale celei de-a doua [*Pe-o gură de rai*]”[48], şi traduce căutarea unor noi metode de transmitere a pulsiunilor interioare: „versurile de acum se apropie – ca structură – de descântecul arhaic, de o ceremonie păgână a poeziei, înţeleasă ca

[47] Dima, Al., *Viziunea cosmică în poezia românească*, Editura Junimea, Iaşi, 1982, p. 159.
[48] Pop, Ion, *Lecturi fragmentare*, EdituraEminescu, Bucureşti, 1983, p. 34.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

un lamento monologat, din care nu lipsesc nici liniile fonice ale comunicării sacrale (ca estetică), nici foşnetul de ape româneşti şi de vânturi care bat dinspre începuturi”[49] sau „Gesturile au devenit mai degajate, temele urmează mai strâns linia confesiunii autobiografice, apar accentele senectuții, ale unei senectuți bântuite de presimțiri urâte, de vedenii neplăcute, [...] de coşmare.”[50]. *Dorul fără saţiu* este dorul, sentimentul absolut, ca poezie înțeleasă drept loc de convergență a tainelor existențiale. Titlul volumului este preluat de la o poezie din *Pe-o gură de rai*, fiind imaginea neîmplinirii existențiale: *De un dor fără saţiu-s învins/ şi nu ştiu ce sete mă arde./ Parcă mereu, din adânc,/ un ochi răpitor de Himeră/ ar vrea să mă prade./ Şi pururi n-am pace...* (*Un dor fără saţiu*). Acest ochi de Himeră „declină de fapt metafora morții, accentuând groaza plutirii în necunoscut şi punând totodată stăpânire pe imaginație, de vreme ce nicio tentație exterioară nu mai contează”[51]. Cristian Livescu vorbeşte chiar despre „lipsa cu desăvârşire a «spațiului» poetic”[52], a unui tărâm în care insul să nu mai simtă nesiguranța celui ce rătăceşte în pustiu. De aici, derivă şi „antivizionarismul”[53] derivat din resemnare datorită imposibilității atingerii înaltului celest; aceasta este cauza bolii telurice a eului (*Chinuiți mi-s ochii/ de vedeniile, dezordonatele plăsmuiri ale minții – Dormind*).

Diferența față de *Întunecatul April* este mare, acum, nemaifiind vorba despre însuşirea diverselor măşti pentru a se putea înscrie în jocul de fațadă al lumii. „Jocul, unde a mai rămas, e ritualizat la maximum, stilizat, şi-a pierdut nota sprințară, glumeț-afectivă, chiar dacă nu şi ironia rece şi lucidă.”[54]; ceea ce se infuzează acum, prefigurat şi în volumul anterior (poezia *Amintirea fratelui meu*), este latura antinomică a râsului – seriosul, anulând încet reminiscențele ironiei, ale râsului clovnesc (*Şi te rog să nu-mi râzi/ la umorul negru,/ niciun surâs pentru fanfaronadele mele,/ pentru/ proverbialul meu râs - Concertul*). Poza dispare definitiv, „clamoarea se debarasează de convenție”[55] (*Concert*). Discursul se metaforizează traducând jocul rațiunii lucide: tinerețea este exprimată metaforic, identificată fiind cu *Ursulina*, o stea din Ursă, posesoare a misterului vieții sale (*Anii mei*); iubirea este identificată cu focul mistuitor, ce contopeşte *cenuşa celor ucişi* (*Plus şi minus*); vindecarea de moarte este lăsată pe seama unui *doctor angelicus* (*Scorbura*).

[49] Manu, Emil, *„Un dor fără saţiu”*, în *Săptămâna*, nr. 306, 15 oct. 1976, p. 2.
[50] Felea, Victor, *Emil botta*, în *Tribuna*, nr. 32 (1077), 11 aug. 1977, p. 2.
[51] Livescu, Cristian, *Poezia dorului fără saţiu*, în *Tribuna*, an XXI, nr. 26 (10719, 30 iunie 1977, p. 3.
[52] Ibidem, p. 3.
[53] Ibidem, p. 3.
[54] Manolescu, Nicoale, *Un mare poet*, loc. cit., p. 9.
[55] Flămând, Dinu, *„Un dor fără saţiu”*, în *Amfiteatru*, nr. 12, dec. 1976

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Tehnica folosită, în acest volum, îşi are originea în „folclorul liric al sărbătorilor de iarnă şi în folclorul ezoteric”[56], opțiunea pentru descântece, bocete, balade (*Glasul Petrului Cercel, Ca un strigăt, Ar fi o baladă, Pietrele scrise*), jocuri de copii conferindu-i statutul de „unul din cei mai originali cunoscători ai folclorului”[57]. Opunând rezistență „diluției, prozaicului, acelei tendințe nestăvilite de fabulare”[58], lectorul cade pradă redimensionării fabulosului focloric şi mitic: *...Oh, ce ştiți voi?/ eu am văzut/ Năzdrăvancele,/ Pădurencele.* (*Pădurencele*). În spatele miraculosului, apare vocea aservită laturii grave a existenței (*Egalii cu zero*).

Coborând în sine, eul „contemplă o lume simplificată, redusă la oglinzi, în care extincția (reducția exasperată la sine) e repetată, din care erosul (propagarea egolatriei deschise) e, firește, absent.”[59] (*Am o casă/ numai oglinzi./ În ea mă închid/ ca un fermecat/ şi mor mereu, repetat/ în glaciale oglinzi/ reflectat. - Oglinzile*). Anularea acestui spațiu imaginar „aduce o confruntare cu barbaria stihială”[60], naşte criza identității văzută ca o năvălire a ilogicului, a descompunerii (*În agonie locuieşti/ [...]/ Aceasta-i fu scrisa,/ viața ce-a murit-o – Moartea la pictorul Whistler*).

Chipul eului liric se evidențiază în propriul spectacol, a cărui acțiune este lipsită de tensiune, accentul mutându-se pe mărcile transmiterii mesajului. „Eroii”, interlocutorii, sunt figuri livreşti (*Concertul*) sau produse ale imaginației onirice (*Încet, lumina*). Eul se adresează licuricilor, mesageri ai absolutului, la a căror lumină, ființa fenomenală uită de *cupola cerească,/ teribilă povară pe umeri* (*Încet, lumina*) şi îşi relevă esența (*Nu sunt o metaforă,/ nimic abscons,/ nciun tâlc/ în adâncul adâncului./ Doar dorul nebun. – Încet, lumina*). Moartea este păcălită şi sensul acesta e purtat de numele lui Stan Pățitul, personajul popular: *NOI, STAN PĂȚITUL/ murind,/ şi de a nu muri/ fiind nemângâiat,/ spre a mea consolare/ am murmurat/ al meu laitmotiv, al meu Credo:/ Frumusețea este o Stea/ după umila părere a mea.* (*Iberia*). Totuşi, tragismul vieții umane transpare în zâmbetul înghețat al insului; uneltele folosite altădată împotriva morții sunt inutile acum: *Am înlemnit/ la vederea cucului,/ [...]/ Eu cu jonglerii,/ eu cu clovnerii,/ încerc să-l încânt/ cu vânt cucu vânt,/ să-l distrez cu nimic/ pe Fluieră-Vânt.* (*Fachir*). Nicolae Manolescu vorbeşte despre „un sens kierkegaardian al morții”[61], după ce Constantin Fântâneru face trimiteri la Kierkegaard în cronica literară la *Întunecatul April* („Kierkegaard, maestrul vădit al d-lui Emil Botta”[62]). Apropierile de acest

[56] Micu, Dumitru, *Poezia „Dorului fără saţiu”*, în *Contemporanul*, nr. 1 (1574), 7 ian. 1777, p. 10.
[57] Manolescu, Nicoale, *Un mare poet*, loc. cit., p. 9.
[58] Flămând, Dinu, *„Un dor fără saţiu”*, loc. cit.
[59] Grigurcu, Gheorghe, *Poezia lui Emil Botta*, în *Viața românească*, nr. 3, 1977, pp. 44-48.
[60] Ibidem, pp. 44-48.
[61] Manolescu, Nicoale, *Un mare poet*, în *România literară*, nr. 48, 1976, p. 9.
[62] Fântâneru, Constantin, „*Întunecatul April*”, în *Universul literar*, an XLVIII, 14 oct. 1939, p. 2.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

filosof, conferă operei lui Emil Bota şi un sens existenţialist, „dincolo de tiparele romantice şi expresioniste”[63].

Concluzie

Precursor al lui Cezar Ivănescu, Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu, Nichita Stănescu[64], Emil Botta este, alături de Al. Philippide, „unul dintre ultimii mari poeţi români a cărui operă se situează în continuitate romantică: dar nu de puţine ori, romantismul său se colorează expresionist sau se autoparodiază”[65]. Fără a se raporta la vreo orientare literară, Emil Botta afirmă, într-un interviu, că ascultă glasul Thaliei: „Eu sunt un umil slujitor al Thaliei. Şi din ce în ce mai umil. Nu mă întrebaţi, vă rog, despre ceea ce consider a fi o taină, ceea ce nu pot nici eu descifra.”[66].

Bibliografie

Botta, Emil, *Scrieri*, 3 vol., Ediţie îngrijită de Ioana Diaconescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1980.

Botta, Emil, *Micul discurs*, în *Ramuri* (serie nouă), an VI, nr. 60, 15 iunie 1969.

Botta, Emil, *Micul realism*, în *România literară*, nr. 55, 4 martie 1933.

Botta, Emil, *Un om nou* , în *Facla*, an XII, nr. 779, 3 sept. 1933.

Arion, George, *Interviuri*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1979.

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundaţia..., Bucureşti, 1941.

Cândroveanu, Hristu, *Poeţi şi poezie*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1980.

Ciopraga, Const., *Între Ulysse şi Don Quijote*, Editura Junimea, Iaşi, 1978.

Cioculescu, Şerban, *Itinerar critic*, Editura Eminescu, bucureşti, 1973.

Comarnescu, Petru, *Moarte şi transfigurare în poezia d-lui Emil Botta*, în *Timpul*, an VIII, nr. 2395, ian. 1944.

Constantinescu, Pompiliu, *Emil Botta: „Întunecatul April”*, în *Vremea*, nr. 509, an X, 17 oct. 1937.

Constantinescu, Pompiliu, *Emil Botta: „Pe-o gură de rai”*, în *Vremea*, an XVI, nr. 735, 6 febr. 1944.

[63] Uricariu, Doina, *Apocrife despre Emil Botta*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 12.
[64] Moraru, Cristian, op. cit., p. 74.
[65] Ibidem, p. 184.
[66] Arion, George, *Interviuri*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1979, p. 51.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Cristea, Radu Călin, *Emil Botta – despre frontierele inocenței*, Editura Albatros, Bucureşti, 1984.

Crohmălniceanu, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, Editura Minerva, Bucureşti, 1974.

Crohmălniceanu, Ov. S., *Mierla, muza poetului Emil Botta*, în *România literară*, 14 febr. 1980.

Dima, Al., *Viziunea cosmică în poezia românească*, Editura Junimea, Iaşi, 1982.

Doinaş, Ştefan Aug., *Orfeu şi tentația realului*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974.

Doinaş, Ştefan Aug., *Poezie şi modă poetică*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972.

Fântâneru, Constantin, „*Întunecatul April*", în *Universul literar*, an XLVIII, 14 oct. 1939.

Felea, Victor, *Emil botta*, în *Tribuna*, nr. 32 (1077), 11 aug. 1977.

Flămând, Dinu, *„Un dor fără saţiu"*, în *Amfiteatru*, nr. 12, dec. 1976.

Ionescu, Eugen, *Trei poeți*, în *Vremea*, nr. 508, 10 oct. 1937.

Iorgulescu, Mircea, *Moment Emil Botta*, în *România literară*, nr. 15, 12 apr. 1984 .

Iorgulescu, Mircea, *Rondul de noapte*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974.

Ivaşcu, George, *Confruntări literare*, vol. III, Editura Eminescu, bucureşti, 1988.

Grigurcu, Gheorghe, *De la Eminescu la Nicolae Labiş*, Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

Grigurcu, Gheorghe, *Poeți români de azi*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1979.

Grigurcu, Gheorghe, *Poezia lui Emil Botta*, în *Viața românească*, nr. 3, 1977.

Livescu, Cristian, *Poezia dorului fără saţiu*, în *Tribuna*, an XXI, nr. 26 (10719, 30 iunie 1977.

Manolescu, Nicolae,, *Metamorfozele poeziei*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968.

Manolescu, Nicoale, *Un mare poet*, în *România literară*, nr. 48, 1976.

Manu, Emil, *„Un dor fără saţiu"*, în *Săptămâna*, nr. 306, 15 oct. 1976.

Micu, Dumitru, *Poezia „Dorului fără saţiu"*, în *Contemporanul*, nr. 1 (1574), 7 ian. 1977.

Mihăilescu, Dan C., *Întrebările poeziei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988.

Mioc, Simion, *Structuri literare*, Editura Facla, Timişoara, 1981.

Moraru, Cristian, *Ceremonia textului*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985.

Papu, Edgar, *Emil Botta „Întunecatul April"*, în *Gând românesc*, an VI, nr. 1-2, ian.-febr., 1938.

Perpessicius, *Opere*, vol. 10, Editura Minerva, Bucureşti, 1979.

Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, Ed. Univers, Bucureşti, 1981.

Pop, Ion, *Lecturi fragmentare*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1983.

Pop, Ion, *Transcrieri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

Sebastian, Mihail, *Emil Botta: „Întunecatul April"*, în *Reporter*, 11 iulie 1937, an V, nr. 21.

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. I, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. II, Editura David-Litera, Bucureşti-Chişinău, 1998.

Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, vol. I, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968.

Streinu, Vladimir, *Semne noi de lirism*, în *Revista Fundaţiilor Regale*, an IV, 1 sept. 1937, nr.9.

Uricariu, Doina, *Apocrife despre Emil Botta*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983.

BDD-A23607 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:49:24 UTC)